

Bachelorgradsoppgave

Sansestimulering i utemiljøet Stimulation of the senses outdoors

Hvordan kan man som pedagog bruke utemiljøet for å tilrettelegge for
sansestimulering hos de yngste barna?

How can a educator use the outdoor environment to facilitate sensory
stimulation to the youngest children?

Skrevet av Ruth Kristin Pynten

BLU360

Bachelorgradsoppgave i Førskolelærerutdanningen

Lærerutdanning
Høgskolen i Nord-Trøndelag - 2015

HINT

Forord

I løpet av mitt treårige løp på førskolelærerutdanningen har jeg blitt spesielt interessert i utemiljøet og hvordan man på best mulig måte kan tilrettelegge for de yngste barna. Det er en økning i antall 1 åringer som starter i barnehagen, og dermed ser jeg på sansestimulering i utemiljøet som en viktig faktor. Jeg synes dette temaet er svært interessant og ikke minst viktig, og ønsker dermed å vite hvordan de utvalgte barnehagene arbeider med dette. Sansestimulering er viktig og er en stor del av de yngste barnas første leveår, dermed synes jeg det er viktig å ha kunnskap angående dette temaet.

Jeg vil rette en stor takke til de utvalgte barnehagene og de pedagogiske lederne som stilte opp og hjalp meg denne oppgaven. Takk til Lise Helen og Rikke for støtte og gode motivatorer under dette arbeidet. Takk til øvrig familie og medstudenter for konstruktiv kritikk, for å ha roet ned stressnivået underveis og ikke minst for å ha trua på meg når jeg ikke hadde det selv. Ikke minst, takk til min flotte veileder, Tone Nergård, for gode veiledninger og tilbakemeldinger underveis i denne prosessen. Tusen takk!

Aktivitet i natur gjør at barna får muligheten til å lære, oppleve og erfare verden med kroppen. Læring kan handle om konkret kunnskap og ferdigheter, men det kan også handle om å oppleve, erfare, utforske og å lære seg å kjenne på sine følelser, grenser og evner.

(Lundhaug & Neegaard, 2013:81)

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg skrevet om hvorfor sansestimulering i utemiljøet er viktig og hvordan det kan tilrettelegges hos de yngste barna. I forhold til utemiljøet så har jeg sett både på det kunstige – miljøet som er ordnet til, samt det naturlige – naturen i seg selv. Naturen har mye å by på som er avgjørende for stimulering av sansene og det motoriske hos barna. Det er det generelle barnet i alderen 1-3 år som er tatt for seg i denne oppgaven. Jeg har ikke tatt for meg barn som krever ekstra tilrettelegging i forhold til funksjonshemninger eller lignende. For å finne ut noe om dette har jeg intervjuet pedagoger i to utvalgte barnehager, en kommunal og en privat barnehage.

Jeg har valgt å ha hovedfokus på fire bøker som har vært svært relevant i forhold til mitt tema. En av bøkene er skrevet av Gerd Lise Nordbotten, den andre av Eli Thorbergesen, den tredje av Gisle Grimeland og den fjerde er skrevet av Guri Langholm (red.), Inger Hilmo, Kari Holter, Anne Lea og Kari Synnes. I tillegg til disse bøkene har jeg med litteratur fra Rammeplanen for barnehagen innhold og oppgave (2011), samt flere aktuelle bøker i forhold til mitt tema. Resultatet av mine undersøkelser vil belyses i teksten og drøftes opp mot teori. Barnehagene arbeider stort sett på samme måte, der utemiljøet er noe forskjellig. Selv om det er ulikheter mellom utemiljøet i barnehagene, har begge gode forhold for å holde på med og tilrettelegge for sansestimulering.

Innholdsliste

1. INNLEDNING	1
1.1. Begrunnelse for valg av tema	1
1.2. Begrepsavklaringer.....	2
1.3. Avgrensninger.....	2
2. TEORETISK TILNÆRMING	3
2.1. Sansene og det motoriske.....	3
2.2. Hvordan tilrettelegge i uteområdet	5
2.3. Naturlig utemiljø.....	7
3. METODISK TILNÆRMING	9
3.1. Utvalg.....	9
3.2. Kvalitativ metode	9
3.2.1. Intervju	10
3.2.2. Pragmatisk tilnærming	10
3.3. Etske hensyn.....	11
3.4. Analyse av datamateriell	11
4. RESULTAT	11
4.1. Utemiljøet i barnehagene.....	11
4.2. Naturlig utemiljø som læring i seg selv.....	12

4.3. Hvordan arbeide med sansestimulering	14
4.3.1. Mer fokus på noen sanser enn andre?	15
4.4. Er personalet bevisste	15
5. DRØFTING AV DATAMATERIALET	16
5.1. Tilrettelegging av sansestimulering	16
5.2. Aktiviteter i utemiljøet.....	18
5.3. Naturlig utemiljø.....	19
6. AVSLUTNING	22
7. LITTERATUR.....	23
8. VEDLEGG	25
8.1. Intervjuguide	25

1. INNLEDNING

I dag går ca. 80 % av 1-2 åringer i barnehagen, og 97 % av 3-5 åringene (SSB, 2015). I denne oppgaven vil jeg belyse hvordan utemiljøet fungerer som sansestimulering for de yngste barna i barnehagen. De yngste barna blir her definert som barna i alderen 1 – 3 år. Fra barna starter i barnehagen i om lag 1 årsalderen og opp til 3 - årsalderen. For å finne ut noe om hvordan sansestimuleringen fungerer i utemiljøet vil jeg bruke relevant teori fra pensum, samt relevante bøker som jeg har funnet til denne oppgaven, og gjennom intervju med spørsmål som er rettet til dette temaet. Jeg skal deretter forsøke å besvare problemstillingen min, der fokuset blir å belyse hvor viktig sansestimulering i utemiljøet er i tidlig alder.

Rammeplanen for barnehagen innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2011: 22) sier at barnehagen skal ha arealer og utstyr nok til lek og varierte aktiviteter som fremmer bevegelsesglede, gir allsidig bevegelseserfaring, sanseerfaring og muligheter for læring og mestring. Videre sier Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011: 45) at personalet må ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger og stimulere dem til å oppleve med alle sanser, iaktta og undre seg over fenomener i naturen og teknologien. Dermed er det viktig at gjennom jobben som pedagog gjør en god jobb med det å være en god leder og som voksen. Jeg har valgt å bruke intervju som metode for å finne svar på problemstillingen min:

Hvordan kan man som pedagog bruke utemiljøet for å tilrettelegge for sansestimulering hos de yngste barna?

Videre vil jeg nå gi begrunnelse for valg av tema, samt begrepsavklaringer og avgrensninger i forhold til oppgaven.

1.1. Begrunnelse for valg av tema

Det å sanse er noe man gjør hele tiden uten at man bevisst trenger å tenke over det. For de yngste barna er det å få stimulert sansene er viktig faktor for å kunne utvikle seg videre og bli bevisste på sin egen kropp. Dermed vil jeg finne ut mer om hvordan man som pedagog i barnehagen kan tilrettelegge for best mulig sansestimulering i uteområdet hos de yngste barna i alderen 1-3 år. Jeg har valgt dette temaet da jeg mener at det er svært aktuelt da de yngste barna trenger god sansestimulering og spesielt i uteområdet der de får utfolde seg fritt og bli kjent med naturen. De aller fleste barnehager er utendørs store deler av dagen, å dermed kan barna få andre opplevelser og erfaringer med både kropp og natur – noe annet enn det de får i

innemiljøet. En annen grunn til valg av tema er at det blir svært relevant i min fremtidige jobb som pedagog i barnehagen, da barna hele tiden trenger å stimulere sansene og bli bevisste både på nærmiljøet, natur og sin egen kropp. Og hvordan kan man da som pedagog legge til rette for sansestimulering hos de yngste barna i utemiljøet. Denne oppgaven ser jeg på som en gylden mulighet til å finne ut og skaffe meg gode kunnskaper om akkurat dette temaet, som jeg kan bruke i min framtidige jobb.

1.2. Begrepsavklaringer

I denne oppgaven har jeg sansestimulering i utemiljøet som fokusområde. Utemiljøet vil i denne oppgaven vil bli omtalt som det utemiljøet som er både innenfor og utenfor barnehagens område. Naturen har en naturlig og sentral del av utemiljøet, da den byr på mye i seg selv som er viktig hos barna.

Sansestimulering vil i denne teksten omhandle de syv sansene våre og hvordan man kan tilrettelegge for at barna skal få stimulert disse. Jeg kommer til å legge mye vekt på det motoriske og sanseinntrykkene barna får ved å være i utemiljøet. Sansene som blir omtalt er den taktile sansen (berøring/følelse), den vestibulære sansen (balansesansen), den kinestetiske sansen (muskel- og ledd), den visuelle sansen (synet), den auditive sansen (hørsel), luktesansen og smakssansen. Jeg legger større vekt på noen sanser, mer enn andre i forhold til de yngste barna, da noen sanser er mer dominerende i tidlig alder.

1.3. Avgrensninger

I de siste årene har antall småbarn i barnehagen økt betraktelig. Dermed mener jeg at dette området er svært omfattende da man som pedagog må ha kunnskap om hvordan man kan tilrettelegge for sansestimulering hos disse barna i utemiljøet. Det kreves da at pedagogen har den teoretiske kunnskapen man trenger på dette området. I denne oppgaven vil det omhandle hvordan man kan tilrettelegge for stimulering av sansene hos de barna i alderen 1-3 år. Jeg har tatt utgangspunkt i det generelle barnet og ikke tatt for meg for eksempel barn med funksjonshemninger, minoriteter, kulturell bakgrunn eller andre forutsetninger som krever mer spesiell tilrettelegging.

Dersom det har vært kapasitet kunne jeg tenkt meg å skrive mer om hvordan man kan tilrettelegge for barn med funksjonshemninger, samt hvordan man kan bruke det naturen har å by på aktivt for læring. Læring i form av begrep, matematikk, språk, matvaner og mer.

2. TEORETISK TILNÆRMING

En viktig faktor for at barna skal bli kjent med omgivelsen er at de er trygge. «Dersom barn har den gode tryggheten som utgangspunkt og gradvis får utvikle sin årvåkenhet og sine motoriske ferdigheter, vil de utforske omgivelsene og gradvis utvide sin tumleplass» (Grimeland, 2012:13). Barna vil etter hvert bli trygge på det avgrensede området innenfor barnehagens gjerde, men over tid vil de begynne å kjede seg dersom de ikke blir presentert for noe nytt og spennende. Barna vil undre seg over og bli nysgjerrige på hva som befinner seg utenfor barnehagen gjerdet (Grimeland, 2012:13).

2.1. Sansene og det motoriske

Sansene gir oss viktig informasjon om omgivelsene vi befinner oss i og om kroppsdelenes stilling. De sensoriske (afferente) nervene er de nervene som sendes fra de ulike sansene våre og inn i sentralnervesystemet. De motoriske (efferente) nervene er de nervene som går motsatt vei, altså fra sentralnervesystemet og ut til musklene våre. Det vil si at de motoriske nervene er de som styrer motorikken (bevegelsene) våre (Nordbotten, 2014:47). Berg og Kippe (2007:15) hevder at sanseapparater er det som hjelper barna med å ta til seg informasjon om omverdenen. Det er musklene og leddene våre som informerer oss om belastning og fart. Barna erfarer at i oppoverbakke eller i dyp snø så møter de mer motstand enn på ett flatt gult uten hindringer. Huden vår registrer berøringene vi gjør, om noe er kaldt, varmt, stikker eller er godt å ta på. Slike erfaringer vil barnet ta med seg videre og det bidrar til en kroppsbevissthet, der de lettere kan tilpasse seg omgivelsene som de vokser opp og utvikler seg i.

Vi har to kategorier som sansene blir inndelt i, da de primære sansene er tidligst utviklet og danner grunnlaget for utvikling av de sekundære sansene. De primære sansene er den taktile sansen (berøringssansen), den vestibulære sansen (likevektssansen), den kinestetiske sansen (muskel- og leddsansen). De sekundære sansene er den visuelle sansen (synssansen), den auditive sansen (hørselen), luktesansen og smakssansen. Av disse sansene har vi både nærsanser og fjernsanser. Nærsansene er berøringssansen, likevektssansen, muskel- og leddsansen og smakssansen, da disse gir informasjon om kroppens stilling og om berøring av huden. Fjernsansene er synssansen, hørselssansen og luktesansen da disse gir informasjon om de fjernere omgivelsene (Nordbotten, 2014:47).

Den taktile sansen (berøringssansen) er den sansen som registrerer temperatur (kaldt/varmt), trykk (berøring) og smerte. Denne sansen registrerer følelsen du kjenner når man går barfoot på snøen, på grusen eller på gresset. Under fysisk aktivitet er denne sansen, sammen med informasjon fra andre sanser, viktig for å opprettholde balansen (Nordbotten, 2014:48). Nordbotten (2014:48) hevder at dersom man ferdes i naturen til de ulike årstidene så vil den taktile sansen blir spesielt godt stimulert. Dette erfares ved å kjenne om underlaget er glatt slik at foten mister festet, om underlaget er bratt, flatt eller er ujevnt eller om man trækker skjevt på en stein – «da går det nervesignaler fra den taktile sansen til hjernen. Her blir signalene koordinert, og musklene får beskjed om å flytte foten slik at barnet får godt fotfeste.» (Nordbotten 2014:48).

Den vestibulære sansen (likevektssansen) er den sansen som er viktigst for balansen vår. Denne sansen befinner seg i sekkeorganet og i buegangen som ligger i det indre øret. Sekkeorganet registrerer hastigheten på bevegelsene våre og buegangen registrerer hodets stilling. Inne i sekkeorganet er det sansehår og en gelevæske med kalkkorn. I buegangen er det sansehår og en væske. Ved å øke og minske bevegelsen brått ved for eksempel sisten – leker, vil kalkkornene i sekkeorganet presses fram og tilbake. Dersom vi ruller ned en bakke eller stuper kråke vil man kunne føle seg svimmel en stund etter aktiviteten er avsluttet, da væsken i buegangen vil fortsette å rotere og berøre sansehårene. Hjernen får feil informasjon fra sansehårene da de ennå tror at kroppen er i bevegelse (Nordbotten, 2014:49-51). Berg og Kippe (2007: 38) hevder at god balanse er viktig for enhver motorisk aktivitet. Ved å stimulere den vestibulære sansen er rolle- og snurreaktivitet bra, samt når barna husker, svinger seg, balanserer, klatrer og sykler.

Den kinestetiske sansen (muskel- og leddsansen) er den sansen som registrerer kroppens stilling og bevegelser i forhold til muskelspenninger og leddenes stilling (Nordbotten, 2014:51). Nordbotten (2014:52) hevder at man kan raskt se hvilke barn som har beveget seg mye i natur og hvilke barn som har beveget seg sjelden der. Har barna vært mye i naturen vil de være mye mer smidig og ha rytmiske bevegelser, samt har erfaring med hvor mye de må løfte beina for å komme seg over eller oppå stein, stubber og tuer. Barn som mangler erfaring med det ujevne underlaget og som oftest løper på flatt underlag, vil snuble og falle mye lettere enn de barna som er mye ute i ulendt terreng. Ved å være ute i ulendt terreng er også synssansen, likevekts sansen og taktile sansen svært viktig. Ettåringene skyver på gjenstander, hermer bevegelser og kryper dit de tenker seg, og to til tre-åringene er mer

motorisk aktive som gir en god mulighet til å bli kjent med sin egen kropp. Dette er svært positivt for den kinestetiske sansen som danner grunnlaget for det motoriske systemet (Berg & Kippe, 2007:35-36).

Den visuelle sansen (synssansen) er sansen som registrerer bildet av omgivelsene og det vi ser. Det er viktig med tidlig stimulering av synssansen. Når barnet er 6 måneder kan det skille farger, men det er ikke før i 4 – 5 årsalderen at øyet er ferdig utviklet (Nordbotten, 2014: 52). Øye-hånd- og øye-fot-koordinasjon, balanse og romorientering har synssansen stor betydning for. Synet er viktig for å kunne klatre, gå, løpe i ulendt terreng, sistenleker og ballspill. «Sansen registrerer avstanden til, og hastigheten og retningen på, gjenstander som kommer mot oss» (Grimeland, 2012:53).

Den auditive sansen (hørselssansen) ligger i det indre øret og registrerer lydbølgene som er forutsetningen til at vi hører (Nordbotten, 2014:53). Berg og Kippe (2007:24) hevder at fra barnet er 8 -9 måneder forstår de enkle ord, lager lyder og snur hodet etter lydkilden. I to årsalderen gjentar barna ord, hører lyder fra ett annet rom og kan navnet på rundt 8-10 ting.

Smakssansen er den sansen som registrer smak. På tunga har vi ulike smaksløker, der hver type oppfatter en bestemt smak. De ulike smakene er salt, søtt, surt, bittert og umami. Umami er den som smaker «salt-søtt» og fet ost, fest fisk, druer, sopp, tomat er noen av smakene med mye umami i seg (Grimeland, 2012:25-26).

Luktesansen er den sansen som registrerer lukt. Det er luktecellene som sitter øverst i nesens som registrer luktstoffet vi når vi puster inn (Grimeland, 2012:23). Grimeland (2012:57) mener det kan da være aktuelt å ta med barna på en tur i skogen der man har fokus på å lukte og bli kjent med noen typiske lukter.

2.2. Hvordan tilrettelegge i uteområdet

«De siste årene har det skjedd en «barnehagerevolusjon», der ett av tiltakene har vært å lovfeste rett til barnehageplass fra barnet fyller ett år (fra 1.1.2009). Det har ført til at det har blitt stor økning av barn i denne aldersgruppen i barnehagene våre» (Bergsland & Jæger, 2014:123). Det er dermed viktig å tilpasse uteområdet i barnehagen slik at det passer til aldersgruppen som skal bruke det. De yngste barna trenger ikke de mest avanserte og største apparatene, men noe som er egnet for de små kroppene. Samtidig må de yngste ha eget uteareal for å bli skånet for de eldre barnas lek, da de eldste har mye større bevegelser og en raskere aktivitet. Samtidig så har det vist seg at de yngste er mer aktive i leken sammen med

jevnaaldrende barn (Thorbergesen, 2012:45). Det er viktig med et uteareal som er tilpasset hele aldersspennet på avdelingen, da det er store forskjeller på de motoriske ferdighetene hos ett- og treåringen. Ettåringen kan ha en utfordring i det og ikke falle på det ujevne terrenget, kontra treåringen som kanskje både klatrer, balanserer og løper raskt. Av og til må også de voksne klatre og balansere for å hjelpe barna i gang og gi de fysiske utfordringer (Thorbergesen, 2012:47). Små ujevnheter i underlaget er med på å gi de ferske fotgjengerne utfordringer som styrker balanse og kroppskontroll. Desto flere høydeforskjeller, desto flere muligheter gir det barna. De yngste barna trenger et terreng de kan utfolde seg på med høydeforskjeller. Dette kan være i form av stubber, trinn, steiner, hauger, bakker og andre objekter som gir de den kroppslige utfordringen (Thorbergesen, 2012:45). Thorbergesen (2012:57) hevder videre at barn blir i tidlig alder interessert i å balansere på fortauskanter, stokker, steiner og stubber, noe som tyder på at balansering er meningsfylt for dem. Det er dermed viktig at barnehagen har tilrettelagt for balansering hos barna, enten ved å installere noe eller ved å bruke varierte området i naturen.

Thorbergesen (2012:55) mener at det viktigste med uterommet er at den gir muligheter for å bruke kroppen. Motoriske utfordringer vil alle barna prøve seg ut på, selv de yngste barna som ikke går helt selv ennå vil forsøke å klatre. De yngste begynner i det små og vil utfordre seg mer og mer med nye høyder og utfordringer. Det er dermed viktig at barnehagens uterom møter barna i deres naturlige utvikling til og utforske kroppens muligheter. «Når vi har som utgangspunkt at barn lærer gjennom kroppen, blir det en naturlig konsekvens at barnehagelæreren legger opp til aktiviteten som innebærer at barna kan få muligheten til å lære gjennom å bruke kroppen og sansene» (Lundhaug & Neegaard, 2013:86). Langholm, Hilmo, Holter, Lea & Synnes (2011:57) hevder at personalet må legge til rette for og inkludere de barna som er mer tilbakeholden til å undersøke og bli nysgjerrig slik at de også lærer. Her er det da gunstig med små grupper som gir barna en bedre mulighet til å hive seg frampå, enn om det hadde vært hele avdelingen som var samlet.

Som pedagog i barnehagen kan man regne med å møte ansatte i barnehagen som ikke er enig i at det skal være utedager når været er dårlig. Opplever man slike ansatte gjelder det å kunne rammeplanen og årsplanen, da disse påpeker at man skal være ute i naturen i alle årstider og i all slag vær (Langholm et al., 2011:78). Det er på dager med regn, vind og kulde at man kan aktivisere barna til å leke med vann, snø, is og annet, noe de har stort utbytte av. De voksne må være aktive rollemodeller som tar del i å plaske i dammen, tilrettelegger og sørger for rett bekledning. (Lundhaug & Neegaard, 2013:99) «Ved å ha nødvendig kunnskap om barnets

utvikling og om hvordan man kan legge til rette for et læringsmiljø som i størst mulig grad ivaretar læring, utforsking og eksperimentering kan bevegelsesutviklingen til barna bli ivare tatt og best mulig måte» (Nordbotten, 2014:57).

2.3. Naturlig utemiljø

Det å være ute i frisk luft er godt for barnas helse, det er vel de alle fleste enige om. Spesielt det å være i naturen gir mange muligheter til varierte bevegelser og er dermed en god læringsarena for trening av motoriske ferdigheter. Naturen er i seg selv et variert og sansestimulerende miljø for barna. Alle sansene stimuleres ved å være ute i naturen og barna får gode førstehåndserfaringer. Barna lærer av egne opplevelser og erfaringer slik som smaken av gaukesyre, lukten av rødskløver og det å kunne se i en fuglekasse som ikke kan erstattes ved å se på TV-bilder. Det å kunne ha en stille stund der man lar luktesansen og hørselen få dominere inntrykket er med å skape en overraskende opplevelse for både stor og liten (Langholm et al., 2011: 54-55).

Vedum, Dullerud og Ødegaard (2005:18) hevder at naturen gir barna de naturlige utfordringene og større muligheter enn lekeapparatene, da naturen byr på mer varierte miljø som tilpasses hvert enkelt barns utvikling. Dette er da en fordel naturbarnehagene har, da de har et stort og mangfoldig areal å bevege seg på. Studier viser at barna som leiker ute i naturen får bedre koordinasjon, bedre muskelstyrke og bedre balanse enn barn som leiker på tradisjonelle leikeplasser (Fjørtoft 2000, i Kunnskapsdepartementet 2006:8). Barna trenger også å få fred og ro til å leke uforstyrret. I en naturbarnehage er det lettere for barna å få tid og rom til å finne rolige og bortgjemte steder der de får pusle med sitt, være i fred og uforstyrret til å være i sin egen verden og gjøre akkurat det som barnet selv vil (Vedum et al., 2005:18).

«Barna går ikke bare ut i naturen, men de finner også mange veier inn i den. De opplever med alle sanser, de utforsker, leker, snakker, lærer og etablerer vennskap» (Langholm et al., 2011:79). Naturen er mindre forutsigbar enn et tilrettelagt uteområde. Den byr på stadig nye utfordringer og overraskende ting da den forandrer seg fra dag til dag. I naturen oppdager barna nye ting som må undersøkes, som å se på maurtuer, bestige høyder og undersøke buskene. Spennende lyder, merkelige lukter og mystiske bevegelser er noe av det barna opplever i naturen. Samtidig så er naturen hele tiden preget av årstidene, samt været. Gjennom et rikt naturmiljø så skapes det kreative barn (Vedum et al., 2005:19).

Barna får mange muligheter til å lære ved å oppholde seg og ha aktiviteter i naturen. Gjennom bruk av sin egen kropp og ved å bevege seg vil barna oppnå læring, opplevelse og erfaring. Som pedagog i barnehagen vil det da være aktuelt å legge opp både formelle og uformelle lærings situasjoner i et variert læringsmiljø. Barna får lære, oppleve og erfare med hele kroppen ved å være i aktivitet i naturen. Når man snakker om læring så kan det handle om å oppleve, utforske, erfare og det å kjenne på sine egne følelser, grenser og evner. Det kan også handle om den konkrete kunnskapen eller ferdighetene man tilegner seg (Lundhaug & Neegaard, 2013:81). Thorbergesen (2012: 45) hevder følgende:

I de første årene er barns sanser vidåpne og mottagelig, og alle inntrykk og erfaringer er store og betydningsfulle. Det som fanger deres oppmerksomhet må undersøkes igjen og igjen og de stopper opp eller endrer retning når noe interessant lokker. Alle små hendelser er viktige og er med på å danne deres erfaringsgrunnlag.

Den dynamiske planleggingsmodellen(DPM) er behjelpelig hos pedagogen i arbeidet med barn i natur. Hensikten med modellen er at pedagogen skal tenke gjennom de sentrale elementene som er satt opp for å kunne nå målet med friluftsliv og utelivet hos barna. Målet kan variere fra å være konkrete ferdighetsmål eller til mer generelle og overordnede mål, men avgjørende for barnas læring- og dannelsesprosesser ligger i god planlegging, gjennomføring og evaluering av turen. Det er sammenhengen mellom barnet, miljøet og aktiviteten denne modellen tar utgangspunkt i der rammefaktorene avgjør om det «hemme eller fremmer aktivitet, opplevelser, følelser, danning, lek og læring i natur» (Lundhaug og Neegaard, 2013: 129-131).

En sjelden aktivitet er å la barna få gå barbeint ute, noe som har ført til at barna mister den absolutt helt nærmeste kontakten med naturen. Både foreldre og ansatte i barnehagen kan se en fare ved å la barna gå barfot, da det kan være insekter, hoggorm, glasskår eller lignende på marken. Det går an å legge opp til bevisst sansestrening ved å gå barfot der området er sjekket før barna får løpe uten sko og sokker. Se for deg barna løpe i nysnøen, på mosen i skogen, på stranda eller vasser i en bekk. De merker straks om underlaget er varmt eller kaldt, om det er kvister, kongler, steiner eller lignende de tramper på (Grimeland, 2012:61-62).

Langholm et al. (2011:66) hevder at noe av det viktigste når man skal på tur med de yngste er å ha god tid og mange muligheter til å leke. Det som legger føringen for turen er årstiden, været, nærmiljøet og barnas alder. Det er veien som er målet for de yngste, å komme seg på

tur og undre seg underveis. For at barna skal få førstehåndserfaring er ikke bøker den største hjelpen, men da bør man bevege seg utendørs. Det trengs ikke den lange turen for at barna skal få førstehåndserfaringer og forståelse for hvor store dyr, insekter og lignende er (Langholm et al., 2011:66). Når man er på tur i barnehagen er det viktig at personalet vet hva som er giftig å spise og ha et ekstra øye med de barna man vet må passes ekstra på. «Det har ikke vært noen alvorlige ulykker med barn som har spist giftige planter, bær eller sopp i barnehager i Norge, kanskje nettopp fordi de voksne har passet godt på» (Langholm et al., 2011:69).

3. METODISK TILNÆRMING

I dette delen vil jeg legge fram og beskrive den metoden jeg har tatt i bruk for å finne ut noe om hvordan pedagogen i barnehagen kan legge til rette for sansestimulering hos de yngste barna og hvorfor dette er viktig. Nedenfor har jeg begrunnet utvalget mitt, hvilken type metode jeg har tatt i bruk, analyse av datamaterialet og etiske hensyn.

3.1. Utvalg

Jeg har valgt å intervju to pedagoger i to forskjellige barnehager. Grunnen til at jeg har valgt å intervju pedagogisk leder i begge barnehagene er da det er pedagogen som har det overordnet ansvaret, har lover og regler i minnet, samtidig som han er på gulvet med barna. Begge pedagogene jeg har valgt å intervju er utdannet førskolelærer og er pedagogisk leder på småbarnsavdelingen.

En av barnehagene jeg har intervjuet er kommunal og den andre er privat. Grunnen til at jeg har valgt en kommunal og en privat, er for å se om det er likheter eller noen ulikheter ut ifra deres profiler. Dette er for min egen del, og er dermed ikke et hovedfokus i oppgaven. Eventuelle likheter og ulikheter vil komme fra i informantenes svar. Jeg valgte å intervju i de utvalgte barnehagene da jeg på forhånd visste at de var mye ute, både på uteområdet i barnehagen, men også på tur i naturen. Det ble dermed veldig interessant for meg å se om de bevist arbeider med sansestimulering i utemiljøet og eventuelt hvordan de har tilrettelagt for dette.

3.2. Kvalitativ metode

I denne oppgaven har jeg valgt en kvalitativ forskningsmetode da jeg har tatt i bruk intervju for å finne svar på problemstillingen min. Når jeg skal definere kvalitativ metode vil jeg støtte meg til Bergsland og Jæger (2013: 67) som hevder at kvalitativ forskning inneholder et vidt

spekter av innsamlingsmetoder der intervju og samtaler er noen av dem. I kvalitativ metode er det ord og tekst innenfor menneskers hverdagshandlinger i den naturlige konteksten som blikket rettes mot. Kvalitativ metode har jeg valgt å bruke da jeg bruker semistrukturert intervju for å få informasjon av pedagogen for hvordan de arbeider og tilrettelegger for sansestimulering.

3.2.1. Intervju

Innenfor kvalitativ forskning har jeg valgt å bruke semistrukturert intervju som metode i denne oppgaven. Et semistrukturert intervju eller halvstrukturert intervju er brukt i denne oppgaven da jeg på forhånd hadde forberedt en intervjuguide med noen spørsmål, men underveis i samtalen kunne ha mulighet til å spørre om eventuelle ting som jeg ønsket å få svar på. Ved bruk av semistrukturert intervju blir det en mer samtale mellom forsker og informant, der det er forskeren som fører samtalen (Bergsland & Jæger 2014: 71). Jeg valgt å ha individuelle intervju med begge pedagogene. Det vil si at jeg gjorde intervjuene hver for seg ansikt til ansikt, som fører til at det blir en mer naturlig samtale mellom intervjuer og den som blir intervjuet i kombinasjon med det semistrukturerte intervjuet.

Under begge intervjuene brukte jeg lydopptaker, der begge opptakene ble slettet etter jeg hadde transkribert og analysert de. Grunnen til at jeg brukte lydopptak var for å kunne konsentrere meg helt og holdent på selve intervjuet og det informanten sa. På denne måten ville jeg få med meg alt pedagogen sa, uten at jeg ble for opptatt med å skrive og eventuelt ikke få nedskrevet noe som var relevant. Jeg fikk også muligheten til å delta aktivt i samtalen ved å gjøre det på denne måten, ved å stille oppfølgerspørsmål eller be om å få høre mer om akkurat det informanten nettopp sa. Ved å intervjuer i to utvalgte barnehager så vil ikke resultatene og drøftingen bli enerådende som sannhet, men den vil belyses ut i fra deres ståsted for hvordan barnehagen arbeider med dette.

3.2.2. Pragmatisk tilnærming

En induktiv tilnærming vil si at forskeren har ett åpent sinn og ikke har noen forutinntatte holdninger før forskningsprosessen. Forskeren har ingen hypoteser på forhånd og registrerer kun det som sies eller foregår under datainnsamlingen. Det motsatte er deduktiv tilnærming der forskeren har gjort seg opp noen hypoteser eller variabler på forhånd som ikke blir endret i løpet av forskningsarbeidet. Disse hypotesene er avgjørende for det datamaterialet som blir

samlet inn. I denne oppgaven har jeg en pragmatisk tilnærming, som vil si å ha en interaksjon mellom det induktive og det deduktive (Postholm & Jacobsen 2011: 40).

3.3. Etske hensyn

Før jeg startet og intervju pedagogene informerte jeg om at dette var frivillig og de kunne trekke seg til en hver tid dersom dette var ønskelig. Begge pedagogene ble informert om at de ville være anonyme, og at jeg skulle bevare deres anonymitet i oppgaven. Det ble tatt lydopptak under intervjuene, og begge lydopptak ble slettet etter at de var transkribert. Jeg kommer ikke til å legge ved de transkriberte intervjuene, da dette er gjort bevisst for å bevare anonymiteten deres. Pedagogene har fått fiktive navn i denne oppgaven og blir omtalt som Ola og Kari, uten at dette har noen betydning for hvilket kjønn informantene er.

3.4. Analyse av datamateriell

Etter intervjuet med pedagogene transkriberte jeg samtalene som var tatt opp. Dette for å se om det var noe som ble gjentatt eller snakket mer om enn noe annet. Jeg har brukt en deskriptiv analyse i analyseringen av datamaterialet (Postholm & Jacobsen 2011:104), da jeg har strukturert datamaterialet inn under kategorier. Disse kategoriene ønsker jeg å gå nærmere innpå: 1) Utemiljøet i barnehagen, 2) Naturlig utemiljø som læring i seg selv, 3) Hvordan arbeide med sansestimulering og 4) Voksenrollen. Dette har jeg gjort med omhu da informantens svar var innenfor disse kategoriene. Ut i fra at jeg har kategorisert vil ikke svarene fra informantene komme kronologisk, men de vil gå om hverandre. I intervjuene mine brukte jeg stort sett de samme spørsmålene til begge pedagogene, men omgjorde noen av spørsmål i det siste intervjuet for å være mer klar på hva jeg spurte om.

4. RESULTAT

I dette kapitlet kommer jeg til å legge fram resultatene av det intervjuobjektene så i intervjuene. Som sagt tidligere velger jeg å bruke fiktive navn, som Ola og Kari i teksten. Ola arbeider i den private barnehagen og Kari arbeidet i den kommunale barnehagen.

4.1. Utemiljøet i barnehagene

I forhold til utemiljøet i barnehagen så kom det fram av intervjuene at begge barnehagene har et avgrenset område bare er for de yngste barna å bevege seg på. Ola er veldig opptatt av at man burde ha et slikt område for å finne roen og bli trygg på dette området, før de eventuelt beveger seg på andre og større områder. Samtidig så har ikke de yngste barna like stort behov

for å strekke seg etter noen hele tiden, men det å kunne utvikle seg sammen med noen. Ved å ha 1 3 åringen på samme avdelingen, så utvikler de seg sammen, samtidig som de automatisk også strekker seg litt etter hverandre. Det har noe med at de voksne skal kunne «se» alle barna. Ved å ha alle avdelingene på samme uteområdet vil nok kanskje føre til at de yngste barna kommer bort litt i mengden, mener han.

Uteområdet i barnehagen der Ola arbeider består av noen apparater som sandkasse, sklie, disse og balansestokker, som er satt inn ved tanken om å kunne stimulere barna. De har også en stor hage som består av et område uten noen apparater, men kun den naturlige naturen som har forgreinet seg. Der er det ulendt terreng, noen hauger, trær og busker. I barnehagen der Kari arbeider har de brukt lekeapparater på uteområdet i barnehagen som bevisst er tenkt som stimulering hos barna. De har en tunnel som barna kryper under, sandkassen ift. den taktile sansen, dissen ift. den vestibulære sansen, balansestokker og benker. I uteområdet får barna brukt hele sanseapparatet både med og uten apparatene. De har også noe ulendt terreng på gressletten, men de har skogen rett utenfor gjerdet som de bruker mye. Hun mener at sansestimulering helt fra starten av er utrolig viktig og hun uttaler følgende:

La barna få være ute og bruk kroppen aktivt, da blir også sansene stimulert – desto tidligere desto bedre! Det å være ute gir en annen mulighet for å røre seg enn det å være inne. Det er viktig for nervebaner, motorisk utvikling, sansing og det å bli i stand til å lære. Det er ved å være ute at man får stimulert alle sansene i et mer utfordrende miljø enn det å være innendørs.

Både Ola og Kari legger fram at de er ute hver formiddag i all slags vær, men også på ettermiddagene i vår og høstperioden. Begge barnehagene påpeker at de er friluftsbarnhager da de er mye ute eller som Kari sier, at de bruker naturen rett utenfor gjerdet aktivt. Selv om det er dårlig vær, så kler de på barna og går ut en liten tur. Det handler om at barna skal bli kjent med alle årstidene og været, mente begge to. Dersom været blir for ille, går de inn igjen. «Målet er å være ute hver dag, med mindre det er ekstremt dårlig vær eller mange minus», forteller Ola.

4.2. Naturlig utemiljø som læring i seg selv

Naturlig utemiljø er det utemiljøet som naturen har skapt selv. Et slikt naturlig utemiljø er naturen i seg selv. Naturen finner man både i barnehagens uteområde og skogen. I begge barnehagene består uteområdet av en blanding mellom det naturlige og det kunstige. Det kom

fram av intervjuene at i Kari's barnehage bruker de nærmiljøet og spesielt skogen mye da den ligger rett utenfor gjerdet deres. De bruker ikke å gå lengre distanse enn at barna selv klarer å forflytte seg fra barnehagen og til skogen. De går heller en kortere distanse slik at barna får gå og bruke kroppen selv, mens de undrer seg på veien.

I Ola's barnehagen har de skog og frie områder i uteområdet slik at de som oftest bruker «tur – dagene» til å bevege seg på barnehagens område. Dette området har de valgt og ikke sette inn noen apparater da barna skal få utforske det området har å by på selv. Det er viktig at barna får utforske og finne på ting selv, mener han. Han legger til at barna seg i mellom får utforske på en god måte og dersom det trengs så kommer den voksne med input og finner på nye spennende ting de kan utforske. De bruker å gå til en skog som ligger i nærmiljøet når de skal bevege seg utenfor barnehagens område. Det kom fram i begge intervjuene at barnehagene brukte å gå til samme plass når de skulle på tur i nærmiljøet. Dette for å gjøre barna kjent med området, da de etter hvert vil utforske mer dersom de kjenner til området bedre. I forhold til det å være ute i skogen fortalte Kari følgende:

Det er noe helt annet å komme ut i skogen. Få kjenne på trærne, bruke konglene, pinnene, steiner, gress, blomster, bær, høre på fuglene og mye mer. Det gir så mye mer enn de harde tillagde flatene som er innendørs. Man får inntrykk på alle sanser og det skjer helt naturlig – for naturen bare 'er der'. Vi trenger ikke å ordne til noe, for den ligger helt naturlig og helt gratis.

Hun forteller videre at i skogen og i det naturlandskaplige har man grasvoller, ulendt terreng, opp- og nedoverbakker, et rikt område med trær, busker, planter, bær og dyreliv.

Sansestimuleringer har et rikt miljø når man er på et slikt område mener hun. Det er viktig å ikke skåne de små for utemiljøet, selv om de ikke helt mestrer å gå ennå – da stjeler vi opplevelse og utvikling fra dem. Det er utrolig viktig å begynne tidlig med å la de få sanse og utvikle seg i uteområdet. Hun forteller at dette er utrolig viktig for senere læring, at det grunnleggende er erfart. Det grunnleggende som å se, høre, lukte, smake, berøre, bevege seg og utvikle de motoriske.

I barnehagen der Ola arbeider har de et område som er som en liten skog der de har et rikt miljø fra naturen. Der har de blant annet satt ned noen tre-stubber i jorden. Disse blir brukt som balansestokker der barna klatrer opp, hopper over til den andre eller hopper ned. Det er også gravd ett hull der barna er svært ivrige etter å grave etter mark. Det dukker også opp

andre småkryp de synes er spesielt morsomt å studere. Det er en bakke der som barna bruker for å rulle ned, der leker de gjemsel i buskene, de klatrer i trærne og de plukker blomster. Barna synes også det er spesielt morsomt å leke «sisten» der de skal forsøket å finne og/eller ta hverandre, og da blir buskene et bra gjemmested.

4.3. Hvordan arbeide med sansestimulering

Det kom fram i intervjuene at ingen av barnehagene hadde noen planer for sansestimulering i seg selv. Barna får holde på mye selv, men dersom det er noe som spesielt interesserer barna som f. eks balansestokkene, så forsøker vi å oppmuntre og engasjere flere barn i det for å gjøre det ekstra spennende, sier Ola. Han mener at det er viktig å få inn stimulering ved at barna selv oppsøker elementer som bidrar til dette og ikke at de voksne bestemmer at nå skal vi trene på «akkurat dette». Det er viktig å arbeide med at personalet skal tone seg inn etter barna og være der de er, mener han. Oppmuntring underveis er vesentlig, i stedet for å fortelle barna at «nå skal vi gjøre dette». Kari forteller at de bruker å ta med en gruppe på 3-4 barn der de har ekstra fokus på sansestimulering. Hun mener at dette er ideelt for å få best mulig kontakt med barna, samt legge til rette for at alle barna skal bli sett. Dette kan være å gå opp og ned en bakke, lukte på blomster, lukte på mosen, hva lukter jord, hvordan høres ekornet ut eller hva med fuglene. Ta og føle på steiner, snø, sand, smake på bær og på snø. Slike erfaringer må barna få, mener hun.

Det er hengt opp fuglemat utenom barnehagen til Ola. Barna er veldig ivrige med å stå og se på fuglene og høre på lydene de lager. Det er også sådd en del solsikker i barnehagen som barna går å napper av og smaker på. Det foregår også aktiviteter som å rulle ned bakken, skli på sklia, disse, balansere, leke i snøen, gå opp bakker i ulendt terreng, gå barbent (en sjelden gang), leke sisten og gjemsel, lytte til dyrellyder, utforske småkryp og mye mer, i uteområdet og på tur. Dette er aktiviteter som både Ola og Kari nevner. Samtidig så kommer det fram i begge intervjuene at de er bevisste på å smake på for eksempel bær de har plukket på tur. Samtidig så får barna oppleve nye smaksopplevelser så snart det byr seg både og man vet at det ikke er farlig å spise. Kari legger fram at barna får plukke og smake på bær når de er på tur, da det er bare bær de får plukke. Sopp og lignende lar de ligge, da ikke alle har like mye kunnskap om hva som er giftig og ikke. Barna som man vet kan putte absolutt alt i munnen følger man ekstra med, hevder de begge.

4.3.1. Mer fokus på noen sanser enn andre?

«Vi har velegentlig fokus på alle sansene hele tiden», forteller Ola. Det kom fram i begge intervjuene at barna spesielt var aktive på balanseringen på området inne i barnehagen, men også det med å smake på ting. Kari forteller at barna først gjerne vil holde i hånden når de skal balansere, men opplever etter hvert at de mestrer og gjør det selv når de blir trygge. Dette gir barna en stor mestringsfølelse. Hun forteller at barna på avdelingen også har kommet langt i utviklingen på tross av alder, noe hun tror skyldes det å få være ute å bevege seg både på uteområdet og på tur i skogen.

Ola forteller også at balansestokkene er veldig populære. Barna klatrer opp, balansere og hopper ned. Videre forteller Ola at små barn smaker, lukter og skal ta på alt, da det er deres måte å bli kjent med ting på. Det motoriske ligger hele tiden til grunn for disse sansene, da alt barna gjør inngår i dette og de må bruke kroppen for å komme seg dit de tenker. Sansene er aktive hos barna hver dag uten at man som voksen har noen plan over at «i dag skal vi arbeide med sansestimulering». Det barna gjør sammen, og det vi voksne gjør sammen med barna, innebærer stimulering av sansene både ubevisst og bevisst, mener han.

4.4. Er personalet bevisste

Ola forteller at han føler seg beriket da alle i personalet på hans avdeling er faglærte, men det varierer selvfølgelig hvor bevisste alle er på å drive med sansestimulering. Som med alt annet er det viktig å bruke avdelingsmøtene til å bli enig og samsnakke om hva som er viktig å ha fokus på i forhold til barna i utemiljøet. Han forteller videre at det er viktig å veilede personalet, få de til å reflektere over viktigheten og komme med tips til hvordan det kan arbeides med. Det å tilnærme sansestimuleringen på barnas premisser er viktig mener han. Dersom noen barna begynner å klatre eller se etter småkryp, kan det være gunstig å få med flere barn. Gi de oppmuntring, anerkjennelse og ros – noe gir de en følelse av mestring. Ola er klar på det at dersom barna bare ønsker å se på at de andre barna klatrer så er det greit. Etter en stund ønsker de kanskje å være med og prøve selv. Det er viktig og ikke pushe barna, men heller da la få lov til å prøve når de selv kjenner det er greit og heller få den oppmuntringen de trenger da. Kari mener at man ikke bør presse barna til noe de ikke ønsker å ta en del av, men at man må forsøke å inkludere og få med barnet/barna på leken. Gjøre leken spennende og interessant, slik at det fenger barnet/barna. Gi av deg selv som voksen også. Det er viktig å huske på og ikke la barnet «komme bort» selv om det ikke ønsker å delta, da sansene trenger stimulering gjennom handling og erfaring.

Gode rollemodeller er noe som kom fram i begge intervjuene. Kari forteller om hvor bevisste de bør være på hvilke ord de bruker dersom de ser at barna drikker sølevann eller spiser sand. Det å bruke «æsj og fysj» kan gi barnet en oppfatning av at dette er noe ekkelt. Heller spør barnet om det er tørst eller aktivisere dem ved å bygge noe i sanden. Ola mener at man ikke burde si «Nei-nei» når barna smaker på sølevann, snø, bøker og lignende, da det er deres måte å bli kjent med ting på. Han mener ikke at barna skal få spise og drikke på litervis, men det å få smake er en naturlig ting for de små. Alle barna har en periode der de smaker på alt, og da er det viktig at vi som voksne er der og veileder dem, mener han. De små mestrer ikke like godt som de eldste å gi tilbakemeldingen på ting, slik at en må tolke kroppsspråket deres og tilrettelegge på en annen måte enn hos de eldste, mener Kari. Samtidig må man kunne tilrettelegge for at det er spennende både for 1-, 2- og 3 – åringen i form av å ha ulike aktiviteter som fenger hver enkelt aldersgruppe. Hun forteller at småkryp og balansering er spesielt artig for hele aldersgruppen.

5. DRØFTING AV DATAMATERIALET

I dette drøftingskapitlet vil jeg legge fram flere faktorer for hvorfor sansestimulering er viktig i barnehagen, samt hvordan man som pedagog kan legge opp til dette. Jeg velger å drøfte problemstillingen min opp mot teori, det datamaterialet som er samlet inn og begrunne dette. Problemstillingen er: Hvordan kan man som pedagog legge til rette for sansestimulering i utemiljøet hos de yngste barna? Det blir derfor aktuelt for meg å drøfte hvordan man kan legge til rette for dette i utemiljøet og hvorfor dette er viktig.

5.1. Tilrettelegging av sansestimulering

I begge intervjuene kom det fram at de hadde eget uteområde som var tilpasset for de yngste barna i barnehagen, fra 0 – 3 år. Dette var for å finne roen og tryggheten i utemiljøet deres før man eventuelt utvider til noe større. Grimeland (2012:13) hevder at dersom barna føler trygghet og gradvis får utviklet motoriske ferdigheter og evnen til å observere, da vil de også utforske omgivelsene og gradvis utvikle seg på det området de beveger seg på. Thorbergson (2012:45) hevder at man må skåne de yngste barna for de eldste barnas fartsfylte lek og tilpasse uteområdet slik at det skal passe for den aldersgruppen som bruker det. Det er store forskjeller på de motoriske ferdighetene til ett- og treåringen der de yngste kan ha utfordring med å holde seg opp i det ujevne terrenget, mens treåringen både klatrer, balanserer og har høy hastighet i aktiviteten. Det har også vist seg at jevnaldrende barn er mest aktive sammen i leken. I forhold til dette sier Ola at det er viktig at de jevnaldrende barna utvikler seg sammen,

samtidig som de strekker seg etter større utfordringer og de barna som er litt eldre på samme avdeling. Dersom alle aldersgruppene skulle bevegde seg på samme område ville de yngste ha kommet bort litt i mengden, slik at ved å ha et avgrenset område er det lettere å se alle barna.

Det kom fram i begge intervjuene at barnehagen ikke hadde noen overordnet plan for å drive med direkte sansestimulering. Begge barnehagene har en blanding mellom aktiviteter på det kunstige tilrettelagte miljøet, i form av lekeapparater, og det naturlige miljøet, i form av naturen i selv. Lekeapparatene besto i hovedsak av det samme der sandkasse, huske, sklie og balansestokker var de som gikk igjen. Det naturlige miljøet kommer jeg tilbake til senere i oppgaven. I forhold til disse apparatene var de gjennomtenkt for sansestimulering hos barna, der den taktil-, vestibulær- og kinestetisk sansen står i hovedfokus, men samtidig avhenger av at den visuelle og den auditive sansen spiller på lag. Kari er opptatt av at barna skal få være ute å sanse og oppleve så tidlig som mulig, da dette er viktig for nervebaner, motorisk utvikling, sansing og det å bli i stand til å lære. Dette har sammenheng med det Nordbotten (2014:47) hevder at når vi sanser er det nervene våre som går inn til sentralnervesystemet og derfra ut til musklene våre. Dette vil si at de motoriske nervene styrer de motoriske bevegelsene våre. Det vil dermed si at sansingen vår og det motoriske spiller på lag og er avhengige av at hverandre skal fungerer for og barna skal kunne utvikle seg, oppleve å erfare.

Det at barna får holde på mye selv kom fram som en viktig faktor i begge intervjuene. Vedum et al. (2005:18) hevder at barna trenger å få fred og ro til å leke uforstyrret, å være i sin egen verden og gjøre det barnet selv vil. Ola mener at man skal tone seg inn etter barna og ikke fortelle dem hva de skal gjøre til en hver tid, men det er viktig at man som voksen er der når det trengs og gi de oppmuntrer til å undre seg. Som resultat av intervjuene kom det fram at man ikke skal presse barna til noe de ikke ønsker å ta del av, men heller la de prøve når de selv synes det er greit. Langholm et al. (2011:57) hevder at personalet må legge til rette for og inkludere de barna som er mer tilbakeholden til å undersøke og bli nysgjerrig slik at de også lærer. Både Ola og Kari mente at man som voksen må prøve å inkludere barna i leken, gjøre den interessant og spennende slik at de har lyst til å delta. Ola legger fram at man som pedagog må veilede personalet til å tone seg inn etter og tilrettelegge for stimulering på barnas premisser. Her er det da gunstig med små grupper for å inkludere barna, som gir de en bedre mulighet til å hive seg frampå, enn om det hadde vært hele avdelingen som var samlet (Langholm et al., 2011:57). Kari fortalte at hun bruker å ta med seg en gruppe på 3-4 barn der de har ekstra fokus på sansestimulering både i uformelle og formelle settinger. Ved at Kari tar

med seg en gruppe med få barn vil det også bli enklere å inkludere de barna som er mer tilbakeholdne i leken, samtidig som hun selv hevder at da blir alle barna sett. I en slik situasjon, ville det da vært aktuelt og tatt i bruk den dynamiske planleggingsmodellen? Denne modellen er et hjelpemiddel for pedagogen i arbeid med barn i natur. Den skal være aktuell for å kunne se sammenhengen mellom barnet, miljøet og aktiviteten i forhold til om det hemmer eller fremmer aktiviteten, opplevelser og læringen i naturen hos barna (Lundhaug & Neegaard, 2013:129-131).

5.2. Aktiviteter i utemiljøet

Det kom fram som resultat av intervjuene at begge barnehagene var ute i all slags vær hver formiddag, da dette handler om å bli kjent med årstidene og naturen vår. Dette gjelder også for personalet – alle må ut, forteller Kari. Langholm et al. (2011:78) sier at man kan møte ansatte i barnehagen som ikke er enige at man skal ha utedager om været er dårlig. Det er da man som pedagog må henvise til rammeplanen og årsplanen, da disse påpeker at man må være ute i all slags vær og i alle årstider. Lundhaug og Neegaard (2013:99) hevder at man som voksen må sørge for rett bekledning, men at man også må være aktive rollemodeller som tar del i det å plaske i dammen sammen med barna. Det er på dager med regn, vind og kulde at man kan legge opp til aktiviteter i form av å leke med vann, snø, is og annet. Det er viktig at man gir barna oppmuntring, annerkjennelse og ros i leken, da de vil føle seg sett og samtidig få den mestringsfølelsen, sier Ola.

Lundhaug og Neegaard (2013:86) hevder at siden vi har som utgangspunkt at barna lærer gjennom kroppen, må pedagogen legge opp til aktiviteter som innebærer at barna får mulighet til nettopp det å kunne lære gjennom å bruke kroppen og sansene. I forhold til uteområdet i barnehagen vil det da være gunstig å ha små ujevnheter i underlaget som Thorbergesen (2012:57) hevder, da dette er med på å styrker balanse og kroppskontroll til de ferske fotgjengerne. Det kom fram av intervjuene at begge barnehagene hadde noe ujevnt underlag med bakker som barna brukte aktivt for å gå opp og ned, samt for å rulle ned.

Thorbergesen (2012:45) hevder at jo flere høydeforskjeller det er i uteområdet, desto flere muligheter gir det til barna. Disse høydene kan bestå av stubber, trinn, steiner, hauger, bakker og andre objekter som gir kroppslig utfordring. På uteområdet i Ola's barnehage er det satt ned noen balansestokker i ulike høyder, der barna kan klatre opp, balansere, hoppe over eller ned. I intervjuet med Kari kommer det også fram at barna i den barnehagen er spesielt

interesserte i å balansere over balansebenkene og balansestokkene som er på uteområdet. Barna blir i tidlig alder interessert i å balansere på stokker, stubber, fortauskanter og lignende, noe som tyder på at balansering tydeligvis er meningsfylt og læringsrikt for dem, hevder Thorbergesen (2012:57). Som pedagog i barnehagen vil det dermed være naturlig at man legger opp til balansering hos barna, noe både Ola og Kari har gjort ved å installere dette i uteområdet. I forhold til det å balansere er det den vestibulære sansen som stimuleres. Berg og Kippe (2007:38) hevder at vestibulærsansen er viktig for motorisk utvikling, der balansering er en av flere aktiviteter som er med å stimulere balansen. Aktiviteter som rulling, snurring, husking, sykling og klatring er også ideelt for å stimulere vestibulærsansen (Berg & Kippe 2007:38).

5.3. Naturlig utemiljø

Grimeland (2012:13) hevder at barna etter hvert som de er trygge på området i barnehagen, vil de etter hvert begynne å kjede seg dersom de ikke blir presentert for noe nytt og spennende, og bli nysgjerrige på hva som er utenfor gjerdet. Det er dermed viktig at man som voksen eller pedagog legger til rette både for spennende opplevelser, samt utvider for at barna kan bli kjent med nærmiljøet og det naturen har å by på. Barnas sanser er vidåpne og mottagelige i de første årene, slik at alle inntrykk og erfaringer de får er betydningsfulle for senere utvikling, hevder Thorbergesen (2012:45). Kari forteller også at sansestimulering er utrolig viktig for det å bli bevisst på egen kropp og bli i stand til å utvikle seg og lære, derfor er det så utrolig viktig å bruke det naturen har å by på. Thorbergesen (2012:55) hevder at det viktigste med uterommet er at den gir muligheter for å bruke kroppen. I begge barnehagene har de både tilrettelagte apparater for sansestimulering, men også muligheter til å sanse og erfare i det naturlige utemiljøet. Motoriske utfordringer vil alle barna prøve seg ut på, selv de yngste barna som ikke går helt selv ennå vil forsøke å klatre slik som de eldre barna. De yngste begynner i det små og vil utfordre seg mer og mer med nye høyder og utfordringer. Det er dermed viktig at barnehagens uterom møter barna i deres naturlige utvikling til og utforske kroppens muligheter (Thorbergesen, 2012:55).

I forhold til det naturlige miljøet, så kom det fram av intervjuene at Kari brukte å være mye i nærmiljøet da skogen lå rett utenfor gjerdet i barnehagen, da naturen byr på så mye mer enn å være innenfor gjerdet i barnehagen. Naturen er mindre forutsigbar enn et tilrettelagt uteområde, da barna heletiden kan finne nye ting som må undersøkes og prøves ut. Det er alt fra å se på en maurtue til å bestige høydene, hevder Vedum et al. (2005:19). Da er målet det at

barna skal gå selv, slik at de går så langt barna klarer og under seg på veien. Langholm (et al., 2011:61) hevder også at veien er målet og at man må undre seg underveis. Samtidig mener han det er viktig med god tid og muligheter for å leke, men at det er årstiden, været, nærmiljøet og været som legger føringen for turen.

Langholm et al. (2011: 54-55) hevder at naturen har et variert miljø, som bidrar til at alle sansene stimuleres hos barnet ved å være ute i naturen og erfaringene kan ikke erstattes med TV-bilder. Vedum et al. (2005:18) hevder at naturen byr på større utfordringer og et tilpasset hver enkelt barnas utvikling i større grad enn det lekeapparatene er. I følge Fjørtoft (2000) i Kunnskapsdepartementet (2006:8) viser studier at barn som leker i naturen får bedre koordinasjon, muskelstyrke og balanse enn barn som leker på tradisjonelle lekeplasser. I Kari's barnehage foregår mye av sansestimuleringen i skogen, da de bruker den aktivt, kontra i Ola's barnehage der de har naturlig utemiljø på uteområdet i barnehagen. Ola forteller at der er på tur i nærområdet av og til, og i likhet med Kari så beveger de seg til samme området for at barna skal bli kjent og kunne utforske mer og mer for hver gang de er i området.

Det kom det fram av intervjuet med Kari at i skogen barna leker i bakken, lukte på blomster, mose, jord, lytte til ekornet og fuglene, ta og føle på steiner, trær, snø, sand og smake på både bær og nysnø. I intervjuet kom det fram at i utemiljøet der Ola arbeider har de en stor slette og en skog som brukes aktivt for å stimulere i forhold til å styrke balansen og kroppskontroll hos de yngste. På dette området har barna mange muligheter til å utfolde seg da det er trær, busker, slette, bakker og mye ulendt terreng. Der rulle ned bakker, klatre opp i trærne, balanserer på stubbene og røttene, leker i snøen, gå barbent (en sjelden gang), leke sisten og gjemsel, samt lytte til dyrelyder og utforske småkryp. I forhold til disse aktivitetene vil sansene våre være svært aktive. Kari mener det er noe helt annet å komme ut i skogen å få sanse på trær, blomster, bær – da naturen gir inntrykk på alle sanser. Berg og Kippe (2007:15) hevder at musklene og leddene informerer om belastning og fart, om man for eksempel går i dyp snø og møter større motstand enn på flatt underlag. Huden registrer berøringene, om noe er kaldt eller varmt, og det er slike erfaringer barna må oppå for å bli bevisst på egen kropp. Ut i fra disse sanseerfaringene kan man støtte seg til det Lundhaug og Neegard (2013:81) hevder, at man oppnår læring, opplevelse og erfaring ved bruk av egen kropp i naturen. Slik læring kan handle om å oppleve, utforske, erfare og kjenne på sine egne følelser, grenser og evner, eller det kan handle om konkret kunnskap og ferdigheter man tilegner seg.

Sett i forhold til det å utvikle seg gir aktivitetene som både Kari og Ola nevnte aktiv sansestimulering. Det å rulle ned en bakke gir så mye med for barna enn bare det å rulle ned en bakke. Nordbotten (2014:57) hevder at ved å ha nødvendig kunnskap om barnets utvikling og tilrettelegging for læring og utforskning, vil bevegelsesutviklingen til barna bli ivaretatt best mulig. I hovedsak kan man si at ved å rulle ned en bakke, klatre og gå opp bratte bakker får man stimulert vestibulærsansen (balanse), men man har også nær kontakt med underlaget i form av berøring, samt at både syn, og muskler og ledd er aktive. Det å leke gjømsel i naturen eller på uteområdet der det er busker og ulendt terreng krever at muskler- og ledd er aktive, men det henger også sammen med synet i forhold til for å kunne se hvor høyt man må løfte foten for å komme seg over en rot i veien, hørselen for å høre hvor de andre barna er, berøring i form av å kjenne på underlaget og balanse i form av å kunne holde seg oppreist i forhold til terrenget man beveger seg på. Synet er spesielt viktig for øye – hånd og øye – fot – koordinasjon, balanse og romorientering. En aktivitet som Ola nevner er at de får gå barbert av og til. Grimeland (2012:61-62) sier at dette er en sjelden aktivitet i barnehagen, men se for deg at barna får løpe i nysnøen eller på mosen. Dette gir de erfaring med hvordan underlaget er, om det er kaldt eller varmt, godt eller vondt, mjukt eller hardt.

Samtidig mener Grimeland (2012:57) at det å gå på tur i skogen og bli kjent med noen typiske lukter kan være aktuelt. I barnehagen fortalte Kari at de brukte å lukte på blomster, jord og mose. Samtidig så kom det frem i begge intervjuene at små barna smaker på alt, da det er deres måte å bli kjent med omgivelsene på. Det å smake på ting handler om å kunne kjenne om det smaker salt, søtt, surt, bitter eller umami, for at barna skal få erfaring med hva ulike ting smaker. I følge Langholm et al. (2011:69) er det viktig at personalet vet hva som er giftig å spise og samtidig holde et øye med barna man vet på passes ekstra på. Det kom frem i begge intervjuene at personalet fulgte med hva barna spiste, samtidig som Kari forteller at barna i den barnehagen bare får plukke bær – da de ikke har noe kjennskap til sopp. Det har ikke skjedd noen alvorlige ulykker i Norge ennå med at barn har spist giftige planter, bær eller sopp, kanskje fordi de voksne har passet godt på. (Langholm et al., 2011:69) Det er viktig med førstehåndserfaringer i form av å oppleve å bevege seg utendørs, da bøker ikke gir den samme hjelpen og erfaringen. Barna får en forståelse for hvor store dyrene og småkrypene er ved å se på de med egne øyne og ikke ved avbildning. (Langholm et al., 2011:66) I barnehagen til Ola utforsker barna spesielt mark og andre småkryp, men det kom også fram av intervjuet at i begge barnehagene så de på og lyttet til fuglene.

6. AVSLUTNING

Med utgangspunkt i problemstillingen min «Hvordan kan man som pedagog bruke utemiljøet for å tilrettelegge for sansestimulering hos de yngste barna?», har undersøkelsene mine vist at man som pedagog må kunne tilrettelegge for at uteområdet og aktiviteten skal være tilpasset for aldergruppen som bruker området, da det er store forskjeller på hvilke utfordringer ett- og treåringen trenger. Samtidig er det forskjeller på utviklingsnivået hos barna, slik at et område som bare er for de yngste er ideelt med tanke på det at de yngste trenger å utvikle seg sammen og ikke bli hindret av de større barnas fartsfylte lek. De eldre barna på samme avdeling er også de barna som de yngste strekker seg etter for å møte større utfordring. Apparatene på avdelingen fungerer for sansestimulering til en viss grad, men de trenger et mangfoldig utemiljø for å stimulere sansene og utvikle seg motorisk.

I forhold til at barnehagene ikke hadde noe plan for sansestimulering, så kom det fram av undersøkelsen at de likevel hadde fokus på å drive med stimulering av sansene. Dette ble lagt opp i form av lek og aktiviteter som barna selv syntes var spennende og ønsker å utforske nærmere. Det handler om at pedagogen må være til stede der barna er for å kunne hjelpe til med utviklingen. Ved å være ute i naturen vil barna tilegne seg det nivået hvert enkelt barn er på, da den byr på så mye mer enn det å være på et tilordnet område med apparater. Naturen har et naturlig rikt og variert miljø som byr på et mangfold av evnen til å gi inntrykk og erfaring på alle sansene. Dette er sanseintrykk som ikke kan erstattes med TV-bilder, da det må oppleves og erfares. Barna må få bruke sansene sine aktivt, da det er deres måte å bli kjent med omverdenen på og beherskelse av egen kropp. Ved sansestimulering er sansene avhengige av at hverandre skal fungere, da den ene sansen ikke står ene og alene om å bli utviklet. Ved å balansere er det ikke bare vestibulærsansen (balanse) som er aktiv, men også den taktile sansen (berøring), kinestetiske sansen (muskel- og ledd) og den visuelle sansen (synet). For å kunne utvikle seg, skaffe seg erfaring om omverdenen og få kroppsbeherskelse, trenger barna å oppleve, utforske og erfare.

7. LITTERATUR

Berg, A og Kippe, K. (2007) *Småbarnas kroppslige verden. Sansemotorisk utvikling hos barn 0-3 år*. Oslo: SEBU forlag

Bergsland, M.D. (red), og Jæger, H. (2014) *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Grimeland, G. (2012) *Med åpne sanser. Barnet, læren og naturen*. Oslo: Cappelen Damm AS

Kunnskapsdepartementet (2011) '*Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*'. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet (2006) *Temaheftet om natur og miljø*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Langholm, G., Hilmo, I., Holter, K., og Synnes, K. (2011). *Forskerfrøboka. Barn og natur*. Fagbokforlaget

Lundhaug, T. og Neegaard, H.R. (2013). *Friluftsliv og uteliv i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm AS

Lysklett, O.B. (2013). *Ute hele uka: Natur- og friluftsbarnhagen*. Oslo: Universitetsforlaget

Nordbotten, G.L. (2014) 2.utg, 1.opplag. *Barns fysiske utvikling: Hvordan stimulere barns fysiske utvikling*. Oslo: Cappelen Damm AS

Postholm, M.B, & Jacobsen, D.I. (2011). *Læreren med forskerblick: Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Thorbergesen, E. (2012). *Barnehagens uterom*. Pedagogisk Forum

Vedum, T.V., Dullerud, O., og Ødegaard, T. (2005). *Natur- og gårdsbarnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget

KILDER:

Bilde i forord: <http://perspektiv.nu/sv/teman/barns-halsa-och-valbefinnande/naturen-gor-barn-sunda.aspx>

<https://ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige> Lastet ned: 27.05.15 Kl. 16.32

8. VEDLEGG

8.1. Intervjuguide

Hvordan kan man som pedagog bruke utemiljøet for å tilrettelegge for sansestimulering for de yngste barna?

«Løs prat i begynnelsen»

Stilling:

Hvor lenge har pedagogisk leder arbeidet i barnehagen:

Aldersgruppe på avdelingen:

- Hva er et godt utemiljø for deg/dere?
- Hvordan bruker dere uteområdet? Bruker dere uteområdet bevisst for læring?
- Bruker dere uteområdet bevisst for tilrettelegging for stimulering av sansene hos de yngste? Hvordan?
- Hvordan mener dere barna kan stimulere sansene i utemiljøet deres?
- Hvordan legger dere vekt på de ulike sansene i utemiljøet? Blir noen sanser mer fokus på enn andre?
- Hvorfor er sansestimulering viktig? Er dere beviste på å bruke uteområdet for sansestimulering? Hvorfor/ hvorfor ikke ..?
- Bruker dere sansestimulering regelmessig i hverdagen?
- Har dere noe plan for sansestimulering hos de yngste? Eller er det "spontant"?
- Er personalet bevisst på sansestimulering?
- Eventuelt.